

23.23x26.04	1	עמוד 10	הארץ - ספרים	22/07/2016	54324358-4
מאגנס הוצאת ספרי - 25910					

תורת הכיבוש

חסידות גור לא לבד: גם הזרם הליטאי, שלמד בעבר לאהוב את הגוף, פונה היום לסיגוף. לימוד התורה נהפך למדיטציה שתפקידה להסיח את דעתו של האדם מהעולם החומרי ולהגן על הנשמה מהתשוקה המינית

הגוף הגברי החרדי-ליטאי בספרות המוסר ובסיפורי הצדיקים יקיר אנגלנדר. הוצאת מאגנס, 249 עמודים, 94 שקלים

יעד בירן

0פרו של יקיר אנגלנדר, המנתח את תפישת הגוף והמיניות בחברה החרדית-ליטאית בת זמננו, הוא ספר רב עניין, גם אם אין בו משום חידוש גמור. הוא מצייר תמונה מפורטת של החוויה הדתית הליטאית בראשית המאה ה-21, ומציג באופן בהיר מגמות והלכי רוח, ובעיקר את החוויה הדתית הנתבעת כאידיאל מכני הישיבות. המציאות העולה ממחקרו עגומה למדי – לא בגלל התביעה להסתגרות ולפרישה מע"נייני העולם בחברה המתוארת, אלא מפני שהחוויה הדתית עצמה, על פי העולה מהמחקר, מצטמצמת רובה ככולה לכיבוש התשוקה המינית. בלי להתיימר לנסח את אופיה "האמיתי" של היהדות, ברור כי בתקופות היסטוריות אחרות בדברי ימיה, וכן בקהילות יהודיות אחרות בנות זמננו, נתפשט החוויה הדתית באופן שונה.

אנגלנדר מתאר בקצרה את צמיחתה של תנועת המוסר, בישיבות הליטאיות של המאה ה-19, ומצביע על דלדולה של שיטה זו בישיבות השואבות ממנה את השראתן. תנור עת המוסר הפנימה רעיונות פסיכו-לוגיים מודרניים, והמשיגה את הגוף במובנים חדשים של חוסר מודעות

עצמית, שהיא מותרת האדם. אך כיום, במקום הדגשת שלטונו האפשרי של השכל, התגבר החשש מן הגוף הבה"מ, והשיטה המוסרית הנובעת מחשש זה גזרת פרישות, סייגים וגדרים. בפרק השלישי של הספר מתאר אנגלנדר שתי דרכים עיקריות שבהן מתמודד הציבור החרדי-ליטאי בן ימינו עם ניהולה של כלכלת התשוקה, עם הידלדלותה של החוויה הדתית והאיום החיצוני על הסדר החברתי הקהילתי. תפישת הגוף כאיום העיקרי על נשמת האדם מגדירה את דרך ההתמודדות הראשונה כמלחמה בלתי פוסקת בפני תווי היצר השליטה ביצר נהפכת משי לב הכרחי בדרך לחוויה הדתית לז"ר. רה העיקרית של החוויה הדתית עצמה. העולם הזה מצטייר בדמות נשמה הכלואה בגוף חומרי המאיים להכשי"ל על כל צעד ושעל. אנגלנדר מתאר פרקטיקות כמו-בודהיסטיות, שמטרתן ליצור הורה בין תודעת האדם לגוף, ולהשליט את השכל על הגוף. זו תפישת עולם פסימית ביסודה, המניחה את כישלוננו של האדם ותולה את תקוות הגאולה אך ורק בכוחו של לימוד התורה. נדמה כי לעיסוק המי תמשך בכיבוש היצר יש ממד ארוטי מובהק. מלחמת הקודש ביצר מפיקה עונג ממעשה כיבושו, כפי שלימודנו פוקו ולאקאן, ומתמודדת כך הן עם התשוקה הגופנית והן עם הצורך בח"ויה דתית, בעולם שבו הועם ווהרן של החוויות הדתיות הישנות.

דרך ההתמודדות השנייה עם את"גרי הזמן היא התקת התשוקה הארו"טית לתשוקה תורנית. בגרסה זו של לימוד התורה, מטרת הלימוד אינה

גילוי האמת התורנית או הפגנת כח האוטונומי של חכמים להכריע בשאלות של צדק אלוהי, בנוסח מד"רש "תנורו של עכנאי" הקובע כי "לא בשמים היא". לימוד התורה בדרך הפ"לפול הוא מטרה בפני עצמו, מעין מדי"טציה שתפקידה להסיח את דעתו של האדם מהעולם החומרי ולהכניס אותו למצב תודעתי אלטרנטיבי. וכך, חרף אופיין הריאלי להפליא של סוגיות התלמוד, הטבולות בדם ובשליח, הפ"לפול שואף להפוך את לימוד התור

אנגלנדר מתאר פרקטיקות כמו-בודהיסטיות, שמטרתן להשליט את השכל על הגוף. זו תפישת עולם פסימית ביסודה, המניחה את כישלוננו של האדם ותולה את תקוות הגאולה אך ורק בכוחו של לימוד התורה

רה לעיסוק לוגי מופשט. עד כדי כך שגם העיסוק בשאלות מיניות מפור"שות אינו אמור לעורר בלומדי התור"רה מחשבות אסורות, מפני ש"התורה אינה מוקת". אופיו המדיטיטיבי המנ"תק של לימוד התורה מתבטא במובהק בספורים על צדיקים, שאפילו חובת קיום המצוות נתפשה בעיניהם כהס"חת דעת מלימוד התורה. עמל התורה המנותק מהעולם הזה הוא עבודה שאין לה סוף, ורק בכוחו לסוכך על הנשמה מפני החוויות הגופ"ניות. זו תרופה ליצר הרע יותר מאשר "תורת חיים". בעוד שבועלים החסידי, הרעיונות הקבליים הפופולריים מא"פשרים גאולה פרדוקסלית דרך החור"מ, החברה הליטאית מסרבת לקיצורי דרך שכאלה ונותרת עם יגיעת התור"רה בלבד כדרך מילוט אפשרית. לימוד

התורה תופס את מקומו של הצדיק החסידי, כערוכה לגאולה. אך מחיר החיץ המוחלט בין התורה לגוף הוא אובדן אופיה הדיאלקטי של התורה ככוח רוחני הפועל דווקא בעולם הזה. החוויה הדתית כרוכה כתמיד בשאלות חברתיות ופוליטיות. כפי שהאיום האיראני מסייע לשלטון המתמשך של הניאוליברליזם, כך האיום היצרי מבסס את סמכותה של ההנהגה הרבנית, שהיא היחידה המבטיחה הגנה מפניו. הישיבה הלי

אנגלנדר מתאר פרקטיקות כמו-בודהיסטיות, שמטרתן להשליט את השכל על הגוף. זו תפישת עולם פסימית ביסודה, המניחה את כישלוננו של האדם ותולה את תקוות הגאולה אך ורק בכוחו של לימוד התורה

טאית כמוסד טוטלי היא ארגון חב"רתי המאפשר את מימושן של דרכי ההתמודדות עם איומי היצר, ותפישת האדם כנידון לחטא מבססת את תל"ו של הפרט בהגמוניה הרבנית. בחתימת הספר מצהיר אנגלנ"דר כי אף על פי שספרו נכתב מנ"קודת מבט חיצונית ועושה שימוש בכלים תיאורטיים שנרכשו באקד"מיה, הוא מכוון "בראש ובראשונה לנסות לבוא לידי שיח ושיג עם החב"רה החרדית". ואכן, כמה מפרקי הס"פר מוקדשים להצגת אלטרנטיבות לשיטה הרווחת בחברה הליטאית: תנועת המוסר בנוסח ישיבת סול"ו בודקה הישנה, שהפעילה דרך אחרת למשטור הגוף; לא באמצעות שבי"ר תן, אלא בסגנון כמו-צבאי ומתוך שי"מת דגש על ההדר; משנתו של הרב

ישיבת פוניבז'. נדחת לדיכוי קיצוני צילום: אלון רון

אביגדור מילר, המבקש להחזיר את האמון בגוף; ואף תפישת עולם ב"קורתית של חרדי לשעבר ושמו ניר שטרן, הקורא תיגר על הנחות היסוד המקובלות, בין השאר בשאלת איסור הוצאת זרע לבטלה.

מעניין לראות את מחקרו של אנגלנדר בהקשר משנתו של דניאל בווארין, הקורא את המקורות התל"מודיים כעדות לתפישת אחרת של הגוף אצל חכמים. בווארין אף רואה בתפישת הגוף היהודית הטרנס-מור"דרנית אלטרנטיבה תרבותית לגב"ריות האירופית הנוצרית, ומתאר את התהליכים המודרניים שהובילו לקריסתה ולצמיחת חלופה בדמות "יהדות השרירים". מספרו של אנג"לנדר נראה כי הוא אינו סבור שעו"לם הישיבות הליטאי בן ימינו משמר איוו תפישת גוף אלטרנטיבית. שי"ת תו המוסרית היא בעיקרה עמדה מת"גוננת, הנדחת לדיכוי קיצוני של הגוף בשל לחצים חיצוניים.

האמונה כי היהדות תשרוד בע"תיד רק בצורתה החרדית השמרנית היא כמובן לכה של התפישה החרדית עצמה, אך גם חילונים ומסורתיים לא מעטים נכנעים לנקודת המבט הפ"סימית הזאת ומאמצים אותה. צמ"צומה של החוויה הדתית כפי שהיא מתוארת במחקרו של אנגלנדר מצ"ביעה על הקשיים העצומים שאיתם מתמודדת החברה החרדית הסגורה, חושפת את אופיים הדיאלקטי של תהליכים חברתיים ומרמות על כך שאולי דווקא רפורמה רדיקלית ורבת מעוף היא הערובה היחידה לקיומה של היהדות בדורות הבאים.